

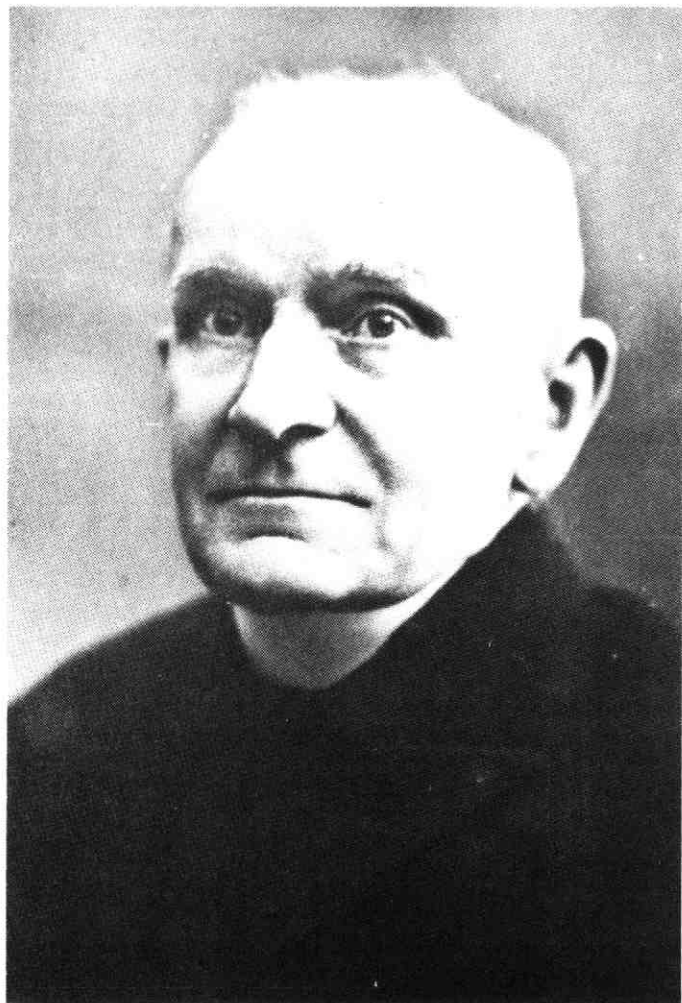
De R.K. gemeenschap van De Meern (10)

door J.H.P. Heesters

Op 27 maart 1860 is de rooms-katholieke kerk aan de Rijksstraatweg in Oudenrijn in gebruik genomen. Uit archieven blijkt dat in de jaren daarna het kerkinterieur is voltooid. Ook is bekend dat later door de bouwpastoor J.J. Keuken het hoogaltaar en de communiebank zijn gekocht 1). Gestimuleerd door de tweede aartsbisschop van Utrecht Andreas, Ignatius Schaepman werden tijdens het pastoraat van pastoor H.H. Sinnige de kerken in het aartsbisdom en dus ook het interieur van de kerk aan de Rijksstraatweg verfraaid.

De vierde en vijfde pastoor

Na het overlijden van pastoor Hermanus Henricus Sinnige op 2 juni 1917 werd de vierde pastoor voor de r.-k. kerk aan de Rijksstraatweg benoemd. Op 22 juni 1917 kwam Henricus Wilhelmus Wezenberg naar Oudenrijn. Deze pastoor heeft in het begin na zijn benoeming de parochie-administratie redelijk bijgehouden hetgeen blijkt uit de bewaarde archiefstuk-

1. Henricus Wilhelmus Wezenberg is van 1917 tot 1937 pastoor van Oudenrijn geweest.

ken in het Rijksarchief in Utrecht. In zijn eerste pastoraatsjaren legde hij het verplichte „Liber status animarum” aan 2). In dit register noteerde hij, niet nauwkeurig overigens, bijzonderheden over de gezinnen in zijn parochie. In zijn memoriale noteerde hij wat zijn voorganger pastoor Sinnige tijdens zijn pastoraat van 1902 tot 1917 voor het verfraaien van de kerk heeft gedaan 3).

Zondermeer is pastoor Wezenberg een echte dorpspastoor geweest die veel oudere inwoners zich zullen herinneren.

In 1936 liet zijn gezondheid veel te wensen over. Het gevolg hiervan was dat hij in het daarop volgende jaar aan de aartsbisschop van Utrecht ontslag vroeg uit zijn functie. Op tweede Paasdag 1937 nam hij afscheid van de parochianen van Oudenrijn. In de krant van derde Paasdag 1937 stond vermeld: „Het plan om aan den heengaande Herder -in dankbaar gedenken- een zoo volledig mogelijke uitrusting mee te geven voor zijn huiskapel, is schitterend geslaagd, dank zij den arbeid van velen en de bijdragen van allen. Ieder heeft zich bij de bezichtiging van het geschenk kunnen overtuigen dat door eendrachtig samengaan een mooi en kostbaar geheel is bereikt: altaar met kruis, kandelaars en verdere toebehooren; misgewaden in de verschillende kleuren met alba en overig kerkelijk linnengoed; een kast om alles in op te bergen; letterlijk niets ontbreekt”.

Na zijn afscheid ging pastoor Wezenberg wonen in de Biltstraat 174 te Utrecht waar hij gehecht bleef aan zijn parochie in Oudenrijn. Dat bleek ook uit zijn wens om na zijn dood op het kerkhof van Oudenrijn begraven te worden. Na zijn overlijden op 6 juni 1940 werd zijn stoffelijk overschot op 8 juni 1940 op het genoemde kerkhof begraven.

Na zijn ontslag werd Wilhelmus Boelens als pastoor van Oudenrijn benoemd en op 9 april 1937 geïnstalleerd. In onze huidige gemeente was hij geen onbekende, want hij was in 1912 en 1913 kapelaan geweest bij pastoor Henricus Stephanus Ohl in Vleuten. Pastoor Boelens kwam van Terwolde waar hij bouwpastoor was geweest wat hij ook in De Meern zou worden.

Uit een brief van 14 juli 1937 blijkt dat hij vrij snel na zijn benoeming tot de conclusie kwam dat in De Meern een nieuwe kerk gebouwd moest worden. In deze brief meldt de pastoor aan de aartsbisschop van Utrecht dat hij „zover is gevorderd dat het terrein, hetwelk door iedereen werd aangewezen voor de nieuwe kerk” ook de beste plaats vond. Voortvarend ging pastoor Boelens aan de gang en er is veel vergaderd en gecor-

2. Wilhelmus Boelens pastoor van 1937 tot 1940. Hij is de bouw-pastoor van de huidige kerk in De Meern. Naar hem is de laan bij de kerk genoemd.

respondeerd 4). Jammergenoeg heeft hij de bouw van de kerk in De Meern niet kunnen afmaken. Op 29 oktober 1939 heeft hij nog de eerste steen voor de nieuwe kerk gelegd. Op 20 maart 1940 werd hij ernstig ziek en in het „St.-Antonius Gasthuis” opgenomen. Na een operatie verbeterde de toestand niet waarna hij op 7 mei 1940 is overleden. Tijdens zijn begrafenis op 10 mei 1940 werd door de Duitsers een luchtaanval ingezet op de aluminiumfabriek. Een Duits vliegtuig werd geraakt en stortte brandend neer op het land van veehouder Buis aan de Rijksstraatweg 12 in de onmiddellijke omgeving van de kerk. 's Middags werd pastoor Boelens in alle stilte op het parochiekerkhof achter de kerk begraven.

Nadat het kerkhof aan de pastoor Boelenslaan in gebruik was genomen, zijn de stoffelijke overschotten van de pastoors Wezenberg en Boelens bijgezet in de kelder van het priestergraf.

Meelevende parochianen

Uit archieven blijkt dat verschillende goede bemiddelde parochianen vanaf 1860 giften, legaten, kerkmeubilair en gebruiksvoorwerpen aan de parochie van Oudenrijn hebben geschonken.

Uit een „Bewijs van Overschrijving van 1 july 1885” blijkt dat twaalfhonderd gulden „voor het houden van Jaarlijksche Altoosdurende Kerkdiensten” is geschonken.

In enkele bewaarde testamenten wordt vermeld dat men bedragen legateerde voor de armen van de parochie. In één daarvan van 4 april 1927 staat vermeld dat „op den dag zijner begrafenis een broodbedeeling zal plaats hebben onder den armen der parochiekerk waartoe de erflater behoort”. In het-

zelfde testament wordt vermeld dat gedurende vijf jaar daarna een jaargetijde moet plaatsvinden met telkens weer een broodbedeling.

Door legaten schenkingen en fundaties kon pastoor Sinnige tijdens de eeuwwisseling het kerkinterieur verfraaien. Als we de lijst met de uitgevoerde werken in de memoriale van pastoor Wezenberg lezen dan kan vastgesteld worden dat de parochianen van Oudenrijn veel hebben bijgedragen om van het kerkinterieur iets waardigs te maken 5).

Naast het verfraaien van het interieur en het aanschaffen van kerkmeubilair werden ook gebruiksvoorwerpen voor de eredienst geschonken. Hiervan is tot op heden veel bewaard gebleven. In aflevering 6 van deze serie zijn de twee zilveren kandelaars uit 1804, de vier zilveren kandelaars uit 1815 en het zilveren wierookvat uit 1826 genoemd. In de vorige aflevering is een afbeelding van het altaarkruis van het hoogaltaar van de kerk aan de Rijksstraatweg opgenomen.

Liturgische schenkingen 6)

In de huidige r.-k. kerk aan de pastoor Boelenslaan in De Meern worden nog liturgische gebruiksvoorwerpen bewaard of gebruikt die toen door parochianen aan de kerk zijn geschonken.

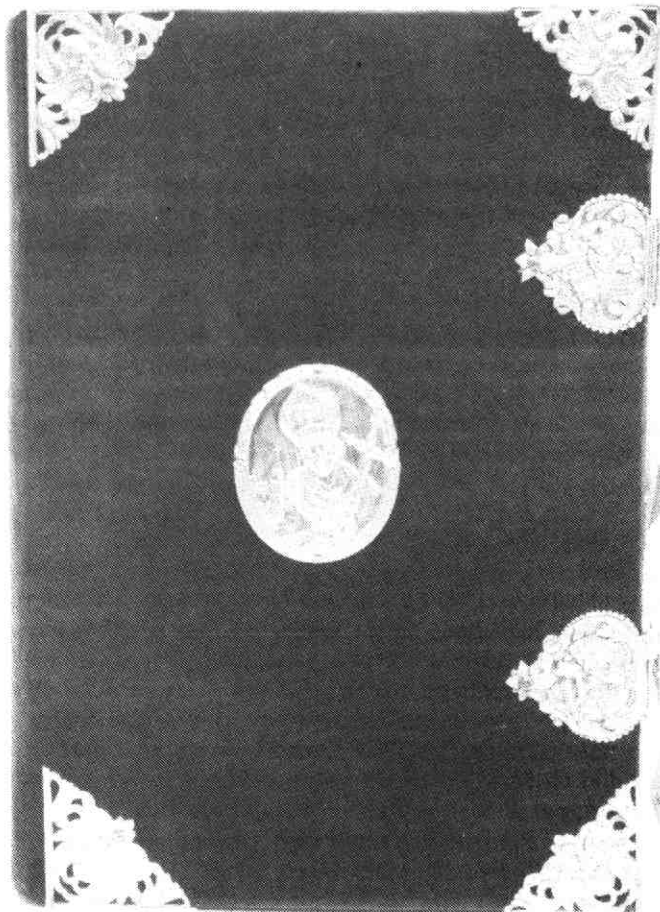
3. Een kelk uit 1867 geschonken door Cornelia van der Weyden-Vendrig.

In 1817 is door N. van Veen en I.M. Schevichove een zilveren schaal voor de kerk aan de Stadsdam gegeven. Deze schaal is gemaakt door J. van Nieuwcasteel en wordt nu gebruikt voor de trouwringen bij een huwelijksplechtigheid. Van de maker van dit schaalje is bekend, dat hij op 8 april 1752 in de Jacobskerk is gedoopt. Na zijn opleiding als zilversmid bij Jan van de Kop is hij in 1790 „Meester” geworden. In 1813 woonde hij aan de Mariaplaats, huis D

nummer 494 waar hij op 17 november 1834 is overleden.

In 1866 is aan F.X. Hellner uit het Duitse Kempen am Rhein opdracht gegeven om een verguld zilveren kelk te ontwerpen. Deze kelk is in 1867 gemaakt en afgeleverd hetgeen blijkt uit de inscriptie in de voet. Hierin staat gegraveerd; „F.X. Hel. fct. I.K. d.v.A. in U 1867”. Deze kelk heeft een zeslobbige voet en op iedere lob is een gegraveerde bijbelse voorstelling aanwezig. Op de cuppa van de kelk is een voorstelling van het Laatste Avondmaal gegraveerd. Ook is de schenkster bekend, want in de voet staat gegraveerd: „Ecclesiae Beatae Mariae Assumptionis Ouden-Rhijn. Cornelia van der Weijden-Vendrig obit 22 dezembris 1866”.

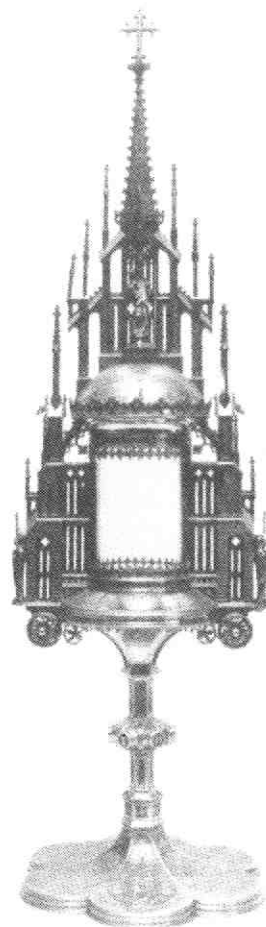
Een derde schenking dateert uit 1880. Het gaat hier om een zilveren beslag van het missaal (gebedenboek) waarvan de maker niet bekend is. In de hoeken van het missaal zijn engelenkopjes aangebracht. In het hart van de missaalomslag is een afbeelding zichtbaar van Sint-Willibrordus, de eerste bisschop van Utrecht. Op de sloten zijn de vier evangelisten met hun symbolen afgebeeld. Op de beide sluitingen van het missaal zijn aan de buitenzijden voorstellingen van de apostelen Petrus en Paulus zichtbaar. De namen van de schenkers zijn aan de binnenzijde van beide missaalsluitingen vermeld. Op de bovenste sluiting staat „Dirk van der Weyde Ao 1880” terwijl op de andere sluiting „Basteaantie van Mastwijk” wordt genoemd.

4. Missaal uit 1880 dat door het echtpaar van der Weijden is geschonken.

De vierde schenking is een verguld zilveren monstrans uit 1910. Dit kerkelijk voorwerp is door Jan Eloy Brom ontworpen en in zijn atelier gemaakt. Duidelijk zijn bij deze monstrans de neogotische invloeden te zien. De voet bestaat, evenals de

eerder genoemde kelk uit 1867, uit een zeslobbige en geprofileerde voet. Boven de zeshoekige stam en nodus (handgreep) zijn tegen de contraforten engelen met gevouwen handen geplaatst. Op de met blad- en bloemmotieven versierde lobben van de voet zijn de namen van de schenkers gegraveerd. De tekst luidt; „In piam memoriam uxoris suae Theodora van der Hans, Theodorus Klink eccl par de Ouderijn me anno Domi 1910 ddd”.

5. Monstrans uit 1910 met neogotische elementen geschonken door het echtpaar Klink.

De maker van dit kerkelijk gebruiksvoorwerp, Jan Eloy Brom is op 23 augustus 1891 in Utrecht geboren waar hij ook gewoond en gewerkt heeft. Na zijn opleiding aan de kunstnijverheidsschool in Utrecht en de Rijksacademie in Amsterdam studeerde hij ook nog in Londen en Hanau. Hij is lid geweest van het St.-Bernulphusgilde en vanaf 1928 conservator van het aartsbisschoppelijk museum. Op 14 februari 1954 is hij in Utrecht overleden.

Bewaard kerkmeubilair

In het kerkinterieur van Oudenrijn aan de Rijksstraatweg was rechts een preekstoel aanwezig. De kuip hiervan was versierd met vier eikehouten reliëfs met voorstellingen van de vier evangelisten en hun symbolen. Door de Stichting Kerkelijk Kunstbezit zijn deze reliëfs gedateerd in het derde kwart van de 19e eeuw. Ze zijn gemaakt in het atelier van Wilhelm Mengelberg die in 1901 ook een passiekruis aan de kerk heeft geleverd. Deze kunstenaar is in 1867 door de oprichter van het St.-Bernulphusgilde, Gerard van Heukelum, uit het Duitse Burtscheid naar Utrecht gehaald. De reden daarvoor was dat hij de „Altmeister” van de neogotische kunst was.

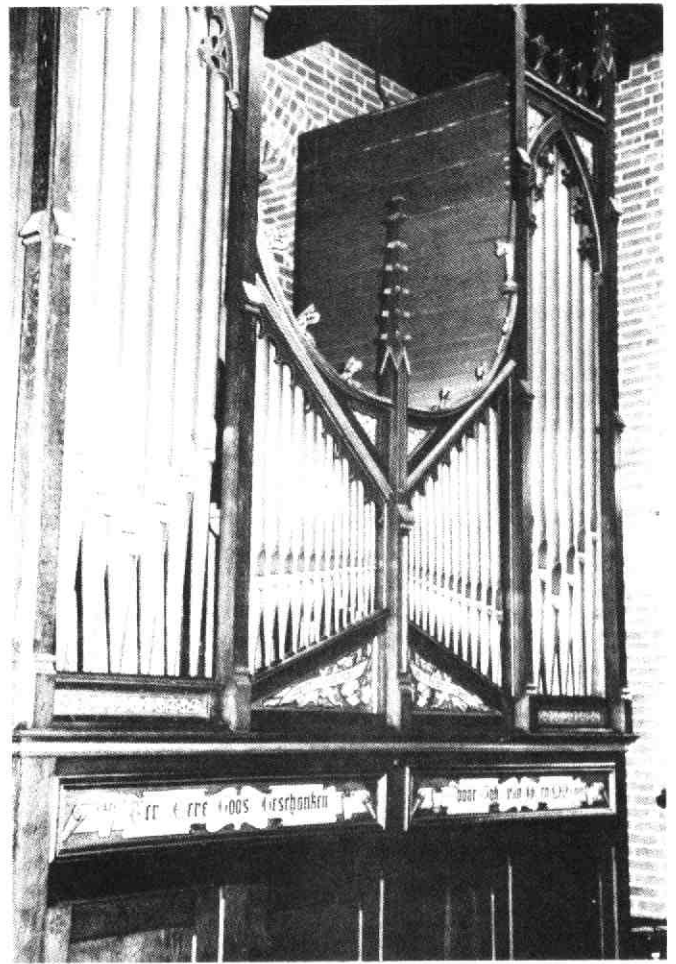

6. Een houten reliëf van W. Mengelberg uit het derde kwart van de 19e eeuw. Is afkomstig van de kuip van de preekstoel uit de kerk aan de Rijksstraatweg.

Tenslotte moet nog het kerkorgel genoemd worden dat een plaats op de kerkzolder in de kerk aan de pastoor Boelenslaan heeft. Dit orgel is in 1888 door de orgelmakers M. Maarschalckerweerd & Zoon gebouwd. Zij waren leerling en later meesterknecht van de beroemde Utrechtse orgelbouwers J. Bätz & Cie die „Orgelmakers van Z.M. den Koning” waren. Op het horizontale deel van het voorfront onder de pijpen staat vermeld; „Ter Eere Gods Geschonken door Joh: van O en MP Ao 1888”. De letters staan voor Johan van Oostrom en zijn vrouw die toen aan de Rijksstraatweg 124 woonden.

De kruisweg

In vrijwel alle rooms-katholieke kerken kan men een kruisweg aantreffen. In onze huidige tijd zijn dat veertien voorstellingen of schilderijen die verspreid over de muren van de kerk hangen. Zij brengen de laatste gang van Christus vanaf het rechthuis van Pilatus tot en met zijn graflegging in beeld. De eerste kruisweg maar nog niet in een kerkgebouw dateert uit de 15e eeuw. Deze is toen voornamelijk ontstaan onder invloed van de Jerusalemvaarders die de heilige plaatsen in het huidige Israël hadden bezochten. In die tijd bestond de kruisweg uit zeven staties (stopplaatsen) die langs de weg waren opgesteld. Meestal leiden ze naar een bekend heiligdom, bedevaartskerk of kapel. Onder invloed van de orde van de Franciscanen, die van oudsher de bewakers van de heilige plaatsen in Israël zijn, is de kruisweg in de 17e eeuw tot veertien staties uitgebreid. Toen waren de voorstellingen nog niet zoals wij die nu kennen. Pas in het begin van de vorige eeuw verschijnt een kruisweg in het interieur van de kerk.

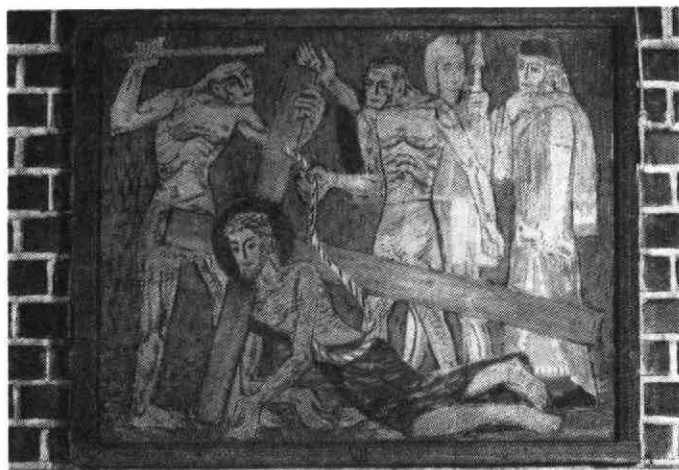

7. Het honderd jaar oude Maarschalckerweerdorgel in 1888 geschonken door het echtpaar van Oostrom.

Het is niet waarschijnlijk dat in de eerste kerk aan het Stadsdam een kruisweg aanwezig is geweest. Zeker is dit in de tweede kerk aan de Rijksstraatweg. Archiefmateriaal toont aan dat in 1860 door de aartsbisschop van Utrecht machtiging aan pastoor J.J. Keuken is verleend om een kruisweg te wijden 8).

Veertig jaar hebben de voorstellingen in de kerk gehangen. Het is niet duidelijk waarom in 1900 een nieuwe kruisweg is aangeschaft hetgeen blijkt uit de akte van wijding 9). De oude kruiswegstaties uit 1860 zijn toen, met toestemming van de aartsbisschop, door het kerkbestuur van Oudenrijn geschonken aan Rudolf Joannes Antonius Jansen. Deze was pastoor van de St. Josephparochie aan de Draaiweg in Utrecht. De nieuwe kruisweg is in 1940 meegenomen naar de kerk aan de pastoor Boelenslaan. In 1944 kreeg de Meernse kunstenaar Adriaan van der Weijden, via pastoor Henricus Cassianus Koelman, van het toenmalige kerkbestuur de opdracht om veertien nieuwe staties te maken. Voor het maken hiervan gebruikte de kunstenaar kwartsietplaten van Noorse lei. Op sommige plaatsen heeft hij de platen ingekrast om de omtrekken van de onbedekte lichamen weer te geven. Voor het beschilderen heeft hij een mineraalverf gebruikt, omdat daarmee goed nat in nat gewerkt kon worden. Ook hechtte deze verf goed op de lei, was lichtvast en in verschillende kleuren leverbaar. Vooral het gebruikte rood en blauw was in die tijd erg gedurfd. Nadat de kruisweg klaar was, waren de Meernse dorpelingen maar ook pastoor Koelman er niet door gesticht. Adriaan van der Weijden heeft toen vanaf de preekstoel uitleg over zijn werk gegeven.

Nu na bijna vijftig jaar is deze kruisweg nog steeds in de r.-k. kerk aan de pastoor Boelenslaan aanwezig.

8. Een van de veertien kruiswegstaties in de huidige r.-k. kerk van de Meernse kunstenaar Adriaan van der Weijden.

Naar andere bestemmingen

Alles bij elkaar heeft de r.-k. gemeenschap veel bijgedragen aan het verfraaien van het interieur van drie kerken. Bij de twee verhuizingen zijn uiteraard veel liturgische gebruiksvoorwerpen meegenomen. Ook kerkmeubilair, voor zover bruikbaar, zoals het Maarschalkerweerdorgel, heeft een plaats in de kerk aan de pastoor Boelenslaan gekregen. Voorwerpen en meubilair waarvoor geen plaats of functie meer was, werden aan andere kerken geschonken. Zo ging de kruisweg uit de huidige kerk, de voorganger van de kruisweg van Adriaan van der Weijden, naar de r.-k. kerk in het Noordlimburgse Middelaar. Deze kerk had in de Tweede Wereldoorlog zware schade bij een bombardement opgelopen. Aan deze kerk zijn ook enkele beelden, waaronder enkele houten exemplaren, geschonken.

9. Bewaard detail van één glas-in-loodraam van het begin van de 19e eeuw uit de kerk aan de Rijksstraatweg.

Gezien de afmetingen in de huidige kerk was er geen plaats meer voor de glas-in-loodramen uit de kerk aan de Rijksstraatweg. Deze gebrandschilderde ramen met voorstellingen van Maria als koningin dateren uit de tijd van pastoor Sinnige. Toen de oude kerk in 1940 verkocht was, mocht de vrouw van de koster Christina Rijker-Sturkenboom een aandenken uit de kerk uitzoeken. Zij koos een detail uit een gebrandschilderd raam met de voorstelling van „Maria, koningin der engelen”. Dit glas-in-loodraam is nog steeds voor de oudkoster Hermanus W.J. Rijker een dierbaar kleinood. De andere ramen zijn geschonken aan pastoor Rijk de Wiesman voor zijn kerk in Noorwegen.

In de toren van de kerk aan de Rijksstraatweg hing naast de grote luidklok ook een zogenaamd angelusklokje dat in eerste instantie meegenomen is naar de nieuwe kerk. Toen de Duitse bezetter in 1943 kerkklokken ging vorderen, werd het angelusklokje op het kerkhof begraven. Na de Tweede Wereldoorlog werd het weer opgegraven en toen geschonken aan de r.-k. kerk van Nes op Ameland. In deze plaats was de aartsbisschop van Utrecht Johannes kardinaal de Jong in 1885 geboren en in de kerk gedoopt. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij samen met dominee Gravemeijer de voornaamste geestelijk leider van het verzet. Ook de pastoor in die tijd, Henricus Cassianus Koelman, is vanaf 1931 tot aan zijn benoeming in 1940 in Oudenrijn pastoor van Nes op Ameland geweest. Deze factoren hebben zeker een rol gespeeld om het angelusklokje van de r.-k. kerk in De Meern aan de parochie op Ameland te schenken.

Tot slot

In een tiental artikelen is getracht de feiten over de r.-k. gemeenschap in Oudenrijn in beeld te brengen.

Verschillende zaken zijn boven tafel gehaald waardoor nu een redelijk beeld is verkregen. De opzet van deze serie was niet om daarin de geschiedenis van de huidige kerk aan de pastoor Boelenslaan te betrekken. Ter gelegenheid van het vijftig jarig bestaan van deze kerk is de geschiedenis van de parochie over de periode 1940 - 1990 beschreven. In het boekje „Rijngaard des Heren” van Ton H.M. van Schaik kan het verdere verloop worden gevolgd. Zowel deze serie als mede het boekje geven een goed beeld gedurende vele eeuwen van de geschiedenis van de r.-k. gemeenschap in Oudenrijn en De Meern.

Bronnen

1. Archief Kerkelijk Kunstbezit, Utrecht
2. RAU, Rooms Katholieke Parochie De Meern, inv. 77 no 40
3. L.J. v.d. Heyden. Geschiedenis van de Parochie van O.L.Vr. ten Hemelopneming te Oudenrijn 1947, pag 11
4. RAU, Rooms Katholieke Parochie De Meern, inv. 77 no 77
5. idem no's 5 en 6
6. Inventarisatie het Kerkelijk Kunstbezit in De Meern, no's 13, 16 en 23
7. RAU, Rooms Katholieke Parochie De Meern, inv. 77 no 130
8. idem no 46
9. idem no 47
10. idem no 129